

ДИСКУРСОЛОГІЯ. ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВО

УДК 821.161.2-91:398.8:355.01

DOI: 10.31651/2226-4388-2026-40-86-93

ЛЕКСИКО-СЕМАНТИЧНІ ТА ЖАНРОВІ ТРАНСФОРМАЦІЇ КОЛИСКОВОЇ В ЛІНГВОПРАГМАТИЧНОМУ ДИСКУРСІ ВІЙНИ

*Н. М. Дяченко, кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та методики її навчання,
Житомирський державний університет імені Івана Франка
(Житомир, Україна)*

e-mail: dyachenkonatali@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7659-208X>

У статті представлено комплексний лінгвопрагматичний аналіз трансформацій жанру української колискової пісні, що відбулися під впливом реалій повномасштабної війни з 2022 р. Призначення дослідження полягає у виявленні механізмів адаптації традиційних фольклорних форм до мілітарного дискурсу та визначенні ролі новочасної колискової як засобу психологічної саморегуляції та національної мобілізації. Наукова новизна роботи зумовлена запровадженням уточненої типології колискових за критерієм розширеної адресатності, що ґрунтується на концепції М. Степаненка про динаміку мовного розвитку в часи війни. Описано явища «суб'єктної інверсії» та «семантичного одомашнення» загрози в межах жанру. Методологія опирається на поєднання методів дискурс-аналізу, лінгвотекстологічного вивчення корпусу текстів конкурсу «Коліскова для найрідніших» та прагматичну інтерпретацію мовних одиниць. Результати дослідження засвідчують розмивання жанрових меж колискової, яка в умовах війни може набувати ознак реквієму, молитви або замовляння-прокляття. Виявлено, що використання демінутивів для мілітарних об'єктів виконує захисну функцію, нівелюючи страх перед смертю. Описана трансформація ролі адресата: дитина в текстах часто постає не об'єктом опіки, а активним захисником роду. Висновки підтверджують гіпотезу про еволюцію сучасної колискової в специфічну форму «лінгвальної ППО», що виконує терапевтичну роль та забезпечує збереження національної ідентичності. Одержані дані мають практичне значення для подальших студій із етнолінгвістики, фольклористики та психолінгвістики; можуть стати підвалинами для розробки методів психологічної допомоги, що ґрунтуються на рідному слові й народній культурі.

Ключові слова: *колискова, мілітарний дискурс, лінгвопрагматика, суб'єктна інверсія, адресатність, постфольклор, семантична трансформація.*

Актуальність. Жанр колискової пісні в українській лінгвокультурі традиційно маркувану як простір абсолютної безпеки, сакральне коло, що відмежовує дитину від зовнішніх загроз. У класичній фольклористичній парадигмі (за О. Деєм [5] та С. Грицою [3]) колискова розглядали як герметичну комунікативну систему, де домінує сугестивна функція, спрямована на створення ідеалізованого мікросвіту, вільного від соціальних чи мілітарних потрясінь. Проте екзистенційні виклики повномасштабної російсько-української війни 2022–2024 рр. призвели до радикальних трансформацій цієї стабільної моделі.

Сучасна колискова перестає бути герметичною, вона виявляє високу проникність для зовнішніх деструктивних наративів, інтегруючи в себе досвід сирен, ракетних обстрілів, вимушеного переміщення та втрати дому. Цей процес ми визначаємо як залучення мілітарного дискурсу до інтимного лінгвального простору, що призводить до появи нових лексико-семантичних зв'язків та прагматичних настанов.

Наукова проблема полягає в необхідності фіксації та ґрунтовного лінгвістичного опису цих змін, оскільки вони відображають не лише поверхові лексичні запозичення, а й глибинні зсуви в мовній картині світу українців. Трансформація традиційних образів-символів (наприклад, заміна антропоморфного «сну» чи «кота» на образи воїнів ЗСУ або систем ППО) свідчить про зміну концептуальних засад захисту в національній свідомості.

Крім того, особливої уваги потребує дослідження адаптивного потенціалу мови в умовах граничного стресу. Колискова у воєнний час трансформується з утилітарного засобу заколисування в складний лінгвопсихологічний механізм резильєнтності, де омовлення загрози через демінутивні форми та специфічні синтаксичні конструкції (зокрема суб'єктну інверсію) стає інструментом збереження ментального здоров'я нації.

Аналіз текстів, представлених на культурному порталі «Експеримент» у межах літературного конкурсу «Колискова для найрідніших», дає змогу простежити ці процеси в реальному часі, фіксуючи перехід від класичного фольклорного канону до новітнього постфольклорного дискурсу, що поєднує архаїчну магію слова з актуальним мілітарним досвідом.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичний фундамент дослідження української колискової пісні як специфічної лінгвокультурної та музично-поетичної системи закладений у фундаментальних працях класиків фольклористики: Ф. Колесси, О. Дея, С. Грици та ін. Зокрема, С. Грица розглядає колискову через призму її сугестивної природи та ритмо-інтонаційної стабільності, що забезпечує психологічний комфорт адресата [3]. Лексико-семантичний склад традиційної колискової, де домінують демінутиви та архетипні образи (кіт, сон, дрімота), детально описаний у дослідженнях В. Давидюка [4]. У контексті дослідження жанрових модифікацій важливим є спостереження М. Степаненка про те, що воєнний дискурс спричиняє докорінну ревізію традиційних фольклорних моделей, перетворюючи їх на засіб національної саморефлексії та психологічної адаптації [9]. Питання трансформації фольклорної традиції в екстремальних умовах та вивченням постфольклорних явищ розробляють сучасні дослідники, чиї праці стали методологічним підґрунтям нашої розвідки. Зокрема, О. Кузьменко ґрунтовно дослідила фольклор періоду АТО/ООС, виокремивши специфіку «окопної» творчості та лексичні зміни у пісенному дискурсі [8]. М. Степаненко у своїх працях аналізує динамічні процеси в українській мові воєнного часу, зокрема лексичну неологізацію та зміну емоційно-експресивного забарвлення звичної лексики [9]. О. Кісь розглядає антропологічні та гендерні аспекти побутування фольклору в умовах війни, акцентуючи на зміні ролі жінки-матері як хранительки та захисниці [7].

Окрему групу досліджень становлять праці з лінгвопрагматики (зокрема А. Вежбицької [11] та Є. Бартмінського [10]), які дають змогу інтерпретувати мовні одиниці як маркери національної картини світу. Попри значну кількість розвідок, присвячених мілітарному дискурсу, пласт текстів, створених після 24 лютого 2022 року на цифрових платформах, залишається недостатньо вивченим. Зокрема, матеріали спеціалізованих літературних конкурсів, як «Колискова для найрідніших» на культурно-просвітницькому порталі «Експеримент» (md-eksperiment.org), ще не ставали об'єктом цілісного наукового аналізу [6]. У цих текстах спостерігаємо унікальне поєднання авторської інтенції та колективного несвідомого, що призводить до появи таких лінгвістичних феноменів, як суб'єктна інверсія та семантична гібридизація. Відсутність системного філологічного опису новітніх колискових пісень, які функціонують у мережевому просторі, зумовлює актуальність та наукову новизну пропонованої статті.

Мета дослідження полягає в системному виявленні та лінгвопрагматичному описі трансформацій сучасної української колискової в контексті воєнного дискурсу 2022–2026 рр.; розробленні оновленої типології новочасних колискових за критерієм розширеної адресатності (із залученням концепції М. Степаненка); аналізі феномену суб'єктної інверсії та механізмів «семантичного одомашнення» мілітарної лексики, а також у визначенні специфіки межових жанрових форм (колискова-реквієм, колискова-замовляння) як інструментів ментального опору та психологічної резильєнтності.

Матеріали й методи дослідження. Методологічну базу дослідження становить комплекс загальнонаукових та спеціальних лінгвістичних методів, вибір яких зумовлений метою роботи та специфікою матеріалу, зокрема використано: метод суцільної вибірки – для формування корпусу текстів сучасних колискових із порталу «Експеримент» (конкурс «Коліскова для найрідніших»); описовий метод – для систематизації та класифікації лексичних інновацій та тематичних груп (зокрема групи «Загроза»); метод лінгвопрагматичного аналізу – для з'ясування ілюктивної сили текстів та особливостей комунікативної взаємодії «адресант – адресат» у межах воєнного дискурсу; компонентний аналіз – для виявлення семантичних трансформацій та процесів «одомашнення» військової лексики; дискурс-аналіз – для інтерпретації текстів у контексті соціокультурних та психологічних реалій повномасштабного вторгнення; метод контекстуального аналізу – для вивчення особливостей функціонування метафор та виявлення суб'єктно-реверсивних зв'язків у структурі вірша.

Матеріалом дослідження став корпус текстів (понад 50 авторських текстів) Всеукраїнського літературного конкурсу «Коліскова для найрідніших», організованого порталом «Експеримент» та видавництвом «4Mamas». Вибір цього джерела зумовлений репрезентативністю представленого масиву: участь у проєкті взяли автори різних вікових категорій (діти, підлітки, дорослі), що дало змогу простежити трансформацію жанру на різних рівнях мовної свідомості та виявити спільні лінгвопрагматичні тенденції воєнного часу.

Виклад основного матеріалу. Портал «Експеримент» як комунікативний простір лінгвокультурної рефлексії і зокрема Конкурс «Коліскова для найрідніших» (<https://md-eksperiment.org/category/konkursy/kolyskova-dlja-najridnishykh>), став унікальним прецедентом у сучасному цифровому просторі України. Він акумулював корпус текстів, що репрезентують широку соціальну та вікову амплітуду – від професійних літераторів до дітей, що безпосередньо переживають досвід війни. Ми розглядаємо це джерело як осередок формування воєнного постфольклору. Процес «фольклоризації» авторського тексту тут відбувається через використання стійких архетипних формул («люлі-люлі», «котику сірий», «золота верба»), які слугують каркасом для наповнення принципово новим, часто травматичним змістом. Мова в цих текстах постає не просто інструментом комунікації, а формою активного вербального спротиву. Кожна лексема, інтегрована в ритміку колискової, проходить процес «семантичного випробування» на здатність протистояти деструктивному зовнішньому впливу.

Важливо диференціювати джерела походження текстів сучасних колискових, оприлюднених на порталі «Експеримент». Наш аналіз засвідчує, що найбільш радикальні жанрові трансформації відбуваються у доробку дорослих авторів (Х. Ополонської, В. Бережної, В. Корінь, Я. Красюк та ін.). У цих текстах ми спостерігаємо свідому лінгвотерапевтичну стратегію, де дорослий мовець виступає транслятором безпеки, адаптуючи воєнну реальність до дитячого сприйняття.

Натомість у безпосередньо дитячій творчості, яка також була представлена на конкурсі, переважає експліцитне (пряме) вираження травматичного досвіду, де дитина залишається об'єктом опіки, а не ініціатором захисту. Отже, визначена нами *суб'єктно-реверсивна функція* (коли ліричний герой перебирає на себе роль активного протектора) є характерною рисою саме авторської професійної та аматорської колискової воєнного часу. Це свідчить про те, що жанр трансформується з пасивної пісні-засинання на активний інструмент формування внутрішньої стійкості (резильєнтності).

Контраст між віковими категоріями авторів дає змогу глибше зрозуміти прагматику текстів. Зокрема, у роботі Іллі Харі (категорія учнівської молоді) ми бачимо щирі емоційну рефлексію дитини, яка фіксує воєнні реалії без значних семантичних трансформацій. Натомість поезії О. Палей демонструють усвідомлену авторську стратегію дорослого, де загрозу нівельовано через складні образи та метафори, що підтверджує перехід колискової у площину лінгвотерапевтичного інструментарію.

Поезія переможниці конкурсу Х. Ополонської реалізує традиційну модель, адже написана від дорослого для дитини. У ній прочитуємо справжнє материнське тепло та

турбота. «Колискова для синочка» – маленька історія про те, як маля намагається боротися зі сном («сон завзято відганяє»), а мама терпляче вкладає його, обіцяючи казку та затишок під ковдрою. Авторка вдало використовує класичні для українського фольклору елементи – *вітер, сонце, місяць та зірки*. Це створює атмосферу спокою та затишку, характерну для дитячого сну. Вірш має чіткий ритм і традиційний приспів («*Люлі-люлі, баю-бай*»), що дуже важливо для жанру колискової – це допомагає «заколисати» читача або слухача. Вербальними виразниками традиційності є також пестливі форми та анімалістичні порівняння, зокрема порівняння синочка з *пташечкою, цвіркуном та мурашкою*. Таке прочитання образу додає тексту динаміки та показує дитину як непосидючу, але дуже рідну істоту. Фраза «*скарб мій*» підкреслює безмежну цінність дитини для матері.

У межах сучасного лінгвістичного дискурсу особливої ваги набуває аналіз трансформації жанру колискової, де традиційні фольклорні моделі переосмислено крізь призму воєнного досвіду. Із цього погляду, прикметною особливістю аналізованих колискових є суб'єктна інверсія. Якщо класична прагматична модель творів цього жанру побудована за схемою асиметричних суб'єкт-об'єктних відносин, де дорослий – це активний мовець (суб'єкт), а дитина – пасивний слухач (об'єкт взаємодії). Проте з-поміж робіт, представлених на конкурсі, є такі, що демонструють деконструкцію цієї схеми. Ми помічаємо докорінну зміну в ролях учасників спілкування: якщо раніше в колисковій матір оберігала дитину, то тепер саме дитина постає в ролі того, хто дає силу чи захист. Відбувається своєрідний обмін ролями, де маля стає не просто адресатом пісні, а символічним захисником, що допомагає дорослим вистояти в умовах війни.

Одним із показових прикладів такої метаморфози є поезія Варвари Бережної (учениці). Ключовим конструктором її колискової слугують рядки: «*Спи, мій брате... Я як мати...буду навколо ходити... сторожити, щоб ні біди, ні тривоги не могли стіною стати. Я їх сильною рукою вмить зумію розігнати*». У наведеній конструкції чітко зафіксовано феномен суб'єктної інверсії: дитина, яка в класичному каноні є пасивним об'єктом заспокоєння, вербально перебирає на себе роль активного захисника. Морфологічний рівень тексту підтверджує цей перехід: домінування дієслів першої особи однини майбутнього часу (*зумію, розжену, захищу*) маркує зміну стану – від беззахисного «об'єкта загрози» до свідомого «суб'єкта захисту». Із когнітивного погляду цей процес можна трактувати як специфічну лінгвістичну стратегію компенсації: в умовах, коли фізична безпека не гарантована, мова бере на себе функцію «вербального щита». Через самоназивання захисником дитина (або автор у її ролі) провадить акт психологічного самозбереження, відновлюючи цілісність власного «Я» перед обличчям хаосу. Таким способом сучасна колискова трансформується з пісні для сну на інструмент терапії та формування внутрішньої стійкості.

Теоретичним підґрунтям для розмежування типів сучасної колискової є концепція М. Степаненка, обґрунтована у праці «Політика і війна: закономірності та парадокси мовного розвитку» (2024). Дослідник, спираючись на критерій адресатності, що програмує стратегію вербальної структури тексту, виокремлює пісні для дітей, пісні для дорослих та універсальні тексти [9, с. 133–134]. Водночас аналіз масиву творів воєнного часу спонукає до розширення цієї класифікації через виокремлення специфічних функційно-прагматичних типів, де образ адресата зазнає суттєвих екзистенційних трансформацій.

На нашу думку, залежно від спрямованості комунікативного вектора, у межах новочасних колискових доцільно виокремити такі групи:

– традиційної адресатності (з мілітарним компонентом): тексти, що зберігають класичну спрямованість на дитину, проте інтегрують у «безпечний» простір реалії війни (образи ППО, сирен, ЗСУ). Тут мета пісні залишається традиційною – заспокоєння та оберіг дитячого сну.

– реверсивної адресатності: пісні, у яких фіксуємо явище суб'єктної інверсії. У таких текстах дитина вербально перебирає на себе роль захисника чи джерела сили для дорослого, що докорінно змінює прагматику жанру.

– метафоричної (розширеної) адресатності, що поділені на:

– патріотичні колискові, де об'єктом опіки постає рідна країна або мала батьківщина – село. Деякі колискові до України містять ознаки суміжного за сутністю жанру – молитви;

– фронтові колискові, адресовані, з одного боку, воїнам-захисникам як засіб духовної підтримки, а інші – ворогам. Колискові для ворога актуалізують архаїчну модель замовляння. У таких текстах традиційне побажання сну трансформоване в магичне закляття на вічний сон (смерть) агресора, що засвідчує повернення жанру до його прадавніх захисних та обрядових витоків (див. також: [9, с. 138–139]);

– меморіальні колискові, адресовані загиблим («вічна колискова»). Це унікальний тип тексту, що поєднує ознаки класичної колискової та реквієму. Тут ритуал засинання трансформується в метафору вічного спокою, а сама пісня стає засобом меморіалізації подвигу та подолання колективної травми втрати;

– колискові-самозвернення, де адресат і адресант збігаються, а пісня стає інструментом індивідуальної психологічної терапії та самозаспокоєння мовця.

Така диференціація дає змогу простежити, як жанр колискової в умовах повномасштабного вторгнення виходить за межі камерного родинного спілкування, перетворюючись на потужний засіб терапії, національної консолідації та вшанування пам'яті.

Окрім переосмислення ролевих моделей, сучасна колискова на порталі «Експеримент» виявляє феноменальну здатність убирати й семантично адаптувати «чужорідні» лексеми, які раніше були нетиповими для цього жанру. Наприклад, у текстах В. Корінь, Я. Красюк і В. Бережної та інших спостережено явище, яке ми визначаємо як «семантичне одомашнення» війни. Це стратегія інтеграції деструктивних реалій у камерний світ дитини через знайомі образи, що дає змогу знизити рівень їхньої техногенної ворожості.

Лексична група «Загроза», що охоплює номінації *ракети, дрони, сирени, тривога*, проходить через інтенсивний процес метафоризації та анімізації. Зокрема, у поезії Я. Красюк звук сирени позбавлено своєї механічної природи і наділено людськими емоціями – він «плаче», а ракета трансформується у «злу хмару»: *«Не бійся, маленьке, то сирена плаче — / То вітер розказує, що її не бачив. / А зла хмара-ракетка десь там пролетіла...»* Така метафоризація переводить небезпеку з розряду некерованого військового об'єкта в площину природних явищ (негоди), які за своєю суттю є тимчасовими. Аналогічну стратегію використовує В. Корінь, де загрозу від дронів приборкано через образ «залізних птахів», що летять стороною: *«Нехай залізні птахи летять стороною, / Я буду твоїм оберегом і стіною...»*.

Лексична група «Захист»: *ЗСУ, воїни, ППО, ангели-охоронці*. В особливий спосіб це реалізовано у текстах В. Корінь, де мілітарний образ «сталевих птахів» (літаків ППО) отримує позитивну конотацію через сусідство з демінутивами: *«пташки небесні наш сон бережуть»*.

Особливої уваги заслуговує функціонування демінутивних суфіксів *-оньк-, -ечк-, -ик-* у поєднанні з воєнною термінологією. У текстах конкурсу «Коліскова для найрідніших» зафіксовано явище лінгвальної адаптації загрози, де мілітарні об'єкти вербально марковано як елементи безпечного дитячого світу. Таке «семантичне приборкання» ворожих реалій створює емоційний фільтр, що оберігає дитячу психіку від прямої травматизації, трансформуючи первісний жах у зрозумілу, хоча й тривожну, метафору.

Ще однією прикметною рисою корпусу колискових, представлених на конкурсі, є, як уже йшлося вище, прагматика адресації (Україна постає як макрооб'єкт заколисування) та функційне розширення жанрових можливостей. Тексти І. Харі «Коліскова для України», О. Палей «Люлі-люлі, Україно», Я. Красюк «Спи, Україно, серце моє» та інші фіксують перехід жанру від інтимно-сімейного до національно-державного масштабу. У таких віршах спостерігаємо лінгвальну персоніфікацію: Україна постає не як геополітичний суб'єкт, а як втомлена мати або велика дитина, що потребує відновлення внутрішнього ресурсу через сон. Відбувається трансформація функції: колискова набуває ознак політичної молитви або маніфесту. Лексика високої інтимності (*рідна, серденько, засинай*) синтезується з концептами державності (*земля, прапор, воля*). Це дає змогу перетворити приватний ритуал сну на акт національного єднання.

Меморіальна функція: мовна фіксація травми. Твір О. Білоус «Спи, моє Світло...» репрезентує меморіальну іпостась жанру – «колискову пам'яті», звернену до тих, чий сон став вічним. Семантична сакралізація через використання концепту «Світло» як заміника імені є ключовим прийомом, що уможлиблює дистанціювання від біологічного факту смерті. Мова цієї колискової стає «вмістилищем» для нестерпного болю, надаючи смерті культурно прийнятної форми, що є необхідною умовою опрацювання колективної травми.

Як було зазначено вище, аналізований корпус текстів продемонстрував функційну динаміку жанру: від пасивного сну до активної резильєнтності. На основі аналізу матеріалів конкурсу ми виокремлюємо розширену систему новітніх функцій колискової: психотерапевтичну – зняття гострого стресу через вербальну нейтралізацію загрози; компенсаторну – моделювання безпечного простору («ідеального дому») засобами мови; суб'єктно-реверсивну, виявлену через інверсію традиційних рольових моделей: ліричний герой-дитина дистанціюється від ролі пасивного об'єкта опіки та ініціює акт захисту; мобілізаційна – вербальне програмування перемоги через образ «неминучого ранку»; ідентифікаційну – маркування «свого» простору через українські лінгвокоди та архетипи; меморіальну – легітимізація досвіду втрати та трансформація горя в сакральну пам'ять; сакральну-магічну – повернення до природи заклинання-оберега; комунікативно-об'єднувальну – створення емоційного містка між роз'єднаними війною людьми; естетико-гуманістичну – ствердження краси рідного слова як антитези потворності війни; рефлексивну – це центральна функція, що забезпечує лінгвокультурне самоусвідомлення автора та слухача і виявлена у свідомому зіставленні ідеалізованого минулого та травматичного сьогодення, перетворюючи хаос емоцій на структурований поетичний монолог. Використання рефлексивних дієслів та метафор усвідомлення дає змогу мовцеві дистанціюватися від болю та вписати свій приватний досвід у загальнонаціональний наратив. Сукупність цих функцій забезпечує стан лінгвістичної резильєнтності – здатності нації відновлюватися через збереження внутрішньої гармонії, закладеної у рідному слові.

Висновки й перспективи. Аналіз сучасних текстів, оприлюднених на порталі «Експеримент», дає підстави стверджувати, що в умовах повномасштабної війни жанр колискової пісні зазнав глибоких змістових та функційних змін. Проведене дослідження вможливило такі узагальнення:

Трансформація жанрової моделі. Традиційну колискову, що тривалий час функціювала як «закрите коло безпеки», трансформовано у відкриту систему. Сучасний текст активно взаємодіє з мілітарним дискурсом, перетворюючись із камерного засобу заспокоєння на майданчик для вербалізації воєнного досвіду та подолання колективної травми.

Оновлення типології за критерієм адресатності. Доведено, що реалії війни зумовили розширення кола адресатів жанру, сформувавши систему новочасних колискових: традиційних, реверсивних, патріотичних, фронтових, а також специфічних межових форм. До останніх зараховано патріотичні, які межують із молитвою, меморіальні колискові (на межі з реквіємом) та колискові для ворога (на межі із замовлянням). Така типологія засвідчує вихід жанру за межі камерного дитячого дискурсу в площину магічного захисту, загальнонаціональної терапії та меморіалізації досвіду.

Феномен суб'єктної інверсії. Виявлено радикальну зміну ролей у комунікативній парі «мати – дитина», за якої дитину-адресата вербально наділено функціями захисника. Використання дієслівних форм першої особи (особливо в текстах авторів-підлітків) свідчить про спробу подолання безпорадності через мовне проектування внутрішньої сили.

Механізм «одомашнення» мілітарної лексики. Основним інструментом адаптації жанру до умов війни стала інтеграція назв військової техніки та реалій (*ППО, ракети, ЗСУ*) у пестливу, демінутивну структуру пісні. Така метафоризація загрози створює емоційний захисний бар'єр, що робить травматичну реальність менш загрозливою для дитячої свідомості.

Розширення прагматичного спектра. Сучасна колискова вийшла за межі суто утилітарної функції (засинання), набувши психотерапевтичного, мобілізаційного та рефлексивного значень. Вона стала інструментом лінгвокультурного самоусвідомлення нації, допомагаючи зберігати ментальну стійкість у кризових умовах.

Символічний статус пісні-оберега. У сучасному лінгвопрагматичному просторі колискова виконує роль «захисного екрана». Через ритмізоване слово вона трансформує енергію страху в енергію опору, утверджуючи незнищенність рідного мовного простору та духовну незламність українців.

Перспективи подальших розвідок убачаємо в докладному вивченні лексико-семантичної динаміки та когнітивних механізмів створення нових метафоричних моделей у воєнному дискурсі. Актуальним залишається аналіз способів вербалізації національної ідентичності в неофольклорних текстах різних авторів, що уможливить глибше розуміння процесів адаптації української мови до екстремальних суспільно-політичних викликів.

Список використаної літератури

1. Білоножко Г. Л. Фольклор зони АТО: специфіка жанрів та образності. *Культура України*. 2018. № 61. С. 120–129.
2. Гарасим Я. Народна словесність у системі національної культури. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2010. 412 с.
3. Грица С. Й. Фольклор у просторі та часі. Тернопіль : Підручники і посібники, 2000. 228 с.
4. Давидюк В. Ф. Первісна міфологія українського фольклору. Луцьк : Вежа, 2005. 296 с.
5. Дей О. І. Українська народна пісня. Київ : Дніпро, 1985. 320 с.
6. Експеримент. Колискова для найрідніших: літературний конкурс. Офіційний сайт. URL: <https://md-eksperiment.org/category/konkursy/kolyskova-dlja-najridnishykh>.
7. Кісь О. П. Новітній український фольклор: від Майдану до війни. *Народна творчість та етнологія*. 2017. № 4. С. 12–19.
8. Кузьменко О. Фольклор війни: досвід лінгвотекстологічного аналізу. Львів : Інститут народознавства НАНУ, 2023. 450 с.
9. Степаненко М. І. Політика і війна: закономірності та парадокси мовного розвитку (2022–2024 рр.). Харків : Видавець Іванченко І. С., 2024. 804 с.
10. Bartmiński J. *Językowe podstawy obrazu świata*. Lublin : UMCS, 2009. 328 s.
11. Wierzbicka A. *Semantics, culture and cognition*. Oxford : Oxford University Press, 1992. 487 p.

References

1. Bilonozhko, H. L. (2018). Folklor zony ATO: spetsyfyka zhanriv ta obraznosti [Folklore of the ATO zone: specificity of genres and imagery]. In: *Kultura Ukrainy [Culture of Ukraine]*, (61), 120–129 (in Ukr.).
2. Narasym, Ya. (2010). Narodna slovesnist u systemi natsionalnoi kultury [Folk literature in the system of national culture]. Lviv: LNU imeni Ivana Franka, 412 [(in Ukr.).
3. Hrytsa, S. Y. (2000). Folklor u prostori ta chasi [Folklore in space and time]. Ternopil: Pidruchnyky i posibnyky, 228 (in Ukr.).
4. Davydiuk, V. F. (2005). Pervisna mifolohiia ukrainskoho folkloru [Primitive mythology of Ukrainian folklore]. Lutsk: Vezha, 296 (in Ukr.).
5. Dei, O. I. (1985). Ukrainska narodna pisnia [Ukrainian folk song]. Kyiv: Dnipro, 320 (in Ukr.).
6. Eksperyment. Kolyskova dlja nairidnishykh: literaturnyi konkurs [Lullaby for the Dearest: a literary contest]. Official site. Retrieved from <https://md-eksperiment.org/category/konkursy/kolyskova-dlja-najridnishykh> (in Ukr.).
7. Kis, O. P. (2017). Novitnii ukrainskyi folklor: vid Maidanu do viiny [The latest Ukrainian folklore: from Maidan to the war]. In: *Narodna tvorchist ta etnografia [Folk creativity and ethnography]*, (4), 12–19 (in Ukr.).
8. Kuzmenko, O. (2023). Folklor viiny: dosvid linhvotekstolohichnoho analizu [Folklore of war: an experience of linguo-textual analysis]. Lviv: Instytut narodoznavstva NANU, 450 (in Ukr.).
9. Stepanenko, M. I. (2024). Polityka i viina: zakonimirnosti ta paradoksy movnoho rozvytku (2022–2024 rr.) [Politics and war: regularities and paradoxes of language development (2022–2024)]. Kharkiv: Vydavets Ivanchenko I. S., 804 (in Ukr.).
10. Bartmiński, J. (2009). *Językowe podstawy obrazu świata* [Linguistic foundations of the world view]. Lublin: UMCS, 328 (in Pol.).
11. Wierzbicka, A. (1992). *Semantics, culture and cognition*. Oxford: Oxford University Press, 487 (in Eng.).

LEXICAL-SEMANTIC AND GENRE TRANSFORMATIONS OF THE CHILDREN'S LULLABY IN THE LINGUOPRAGMATIC DISCOURSE OF WAR

*Nataliia Dyachenko, Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor of the Department of Ukrainian Language and Methods of Its Teaching,
Zhytomyr Ivan Franko State University
(Zhytomyr, Ukraine)*

e-mail: dyachenkonatali@gmail.com
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7659-208X>

Abstract. Introduction. The article presents a comprehensive linguopragmatic analysis of the transformations within the Ukrainian lullaby genre under the influence of the full-scale war since 2022. It highlights the problem of how traditional short folklore forms react to extreme historical trauma and adapt to military discourse.

The purpose. The purpose of the study is to identify the mechanisms of adaptation of traditional folklore forms to military discourse and to determine the role of the modern lullaby as a tool for psychological self-regulation and national mobilization.

The methods. The methodology is based on a combination of discourse analysis, linguotextological study of the corpus of texts from the “Lullaby for the Dearest” contest, and pragmatic interpretation of linguistic units.

Main results of the study. The research findings indicate a blurring of the genre boundaries of the lullaby, which, in wartime conditions, can take on the characteristics of a requiem, a prayer, or an incantation-curse. It was found that the use of diminutives for military-related objects and alarming phenomena performs a protective function, neutralizing the fear of death. The transformation of the addressee’s role is described: the child in the texts often appears not as an object of care, but as an active protector of the kin. The findings confirm the hypothesis about the evolution of the modern lullaby into a specific form of “lingual air defense” that performs a therapeutic role and ensures the preservation of national identity.

Originality. The scientific novelty of the work lies in the introduction of a refined typology of lullabies based on the criterion of expanded addressee-orientation, grounded in M. Stepanenko's concept regarding the dynamics of language development during wartime.

Conclusions and specific suggestions of the author. The obtained data have practical significance for further studies in ethnolinguistics and folkloristics; they can serve as a basis for developing psychological assistance methods based on the native word and folk culture.

Key words: lullaby, military discourse, linguopragmatics, subject inversion, addressee-orientation, post-folklore, semantic transformation, M. Stepanenko.

Надійшла до редакції: 27.02.2026

Прийнято до друку: 02.04.2026